

Ympärileikkaus maagisena vastakeinona paikallisjumalille ja yön demoneille Israel-Jakob Schurin väitöskirjassa

■ Juha Manninen

Helsingin yliopistossa vuonna 1937 hylätty väitöskirja on äskettäin noussut kiistelyn kohteeksi. Suomessa on hellitty sellaista käsitystä, että juutalaisia ei täällä 1930-luvulla syrjitty. Se tiedetään, että lehdistössä esiintyi juutalaisvastaisuutta. Yksilötasolle ei aiheen tutkimusta ollut viety ennen kuin Simo Muir julkaisi merkittävän kirjoituksensa Israel-Jakob Schurin väitöskirjan hylkäämiseen johtaneesta ajatustapojen konfliktista.¹ Muir on taustoit-
tanut alustavasti ne monet motiivit, jotka tiivistyivät Schurin kohtaamassa asiattomassa kohtelussa, mutta edelleen arvoitukselliseksi on jäänyt, mitkä olivat Schurin ilmaiset ajatukset ja mihin tarkemmin vastustajat niissä kävivät kiinni.

Israel-Jakob Schur (1879–1949) oli Suomessa ensimmäinen humanistisella alalla väittelemään pyrkinyt juutalainen tutkija ja ylipäänsä ainoa tutkija, jonka väitöskirja myönteisten painatuslupalausuntojen jälkeen hylättiin itsenäisyyden ajan alkupuolella. Schurilla oli arvossa pide-tyissä sarjoissa ilmestyneitä julkaisuja ruotsiksi ja saksaksi. Hän oli Liettuasta lähtöisin olevan rabbiinin Helsingissä syntynyt poika, opiskellut ennen ensimmäistä maailmansotaa Verzhbo-
vin Talmud-korkeakoulussa ja yksityisoppilaana Königsbergin yliopistossa sekä suorittanut sittemmin erinomaisin arvosanoin filosofian kandidaatin tutkinnon Helsingin yliopiston historiallis-kielitieteellisessä osastossa vuonna 1935. Schur oli Helsingin juutalaisen koulun ensimmäinen nykyheprean opettaja. Schur oli saanut kiitosta taidoistaan Vanhan testamentin tutkimuksen professori Antti Filemon Puukolta ja

1 Simo Muir, "Israel-Jakob Schurin väitöskirjan hylkääminen Helsingin yliopistossa 1937. Antisemitismiä, kielikiistaa ja henkilöintrigejä", *Historiallinen aikakauskirja* 4/2007, s. 463–483.

muun muassa julkaissut *Teologisessa aikakauskirjassa* vuonna 1932 tämän hyväksymän kirjoituksen "Bibelkritiken i Talmud och Midrasch". Aiheena oli juutalaisten oppineiden jo kauan ennen ei-juutalaisia aloittama kriittinen raamatuntutkimus. Mutta Schur oli myös ystäväystynyt käytännöllisen filosofian professori Rafael Karstenin, Etelä-Amerikan intiaanikansoja aktiivisesti tutkivan kulttuuriantropologin, kanssa.

Simo Muir, jolta perustiedot Schurista ovat peräisin, on piirtänyt uskottavan kaaren viime vuosisadan alkuaikoina vaikuttaneiden uskontokriittisen Prometheus-seuran ja Teologisen Lauantaiseuran välisestä vastakkaisuudesta Schurin väitöskirjan käsittelyyn. Prometheus-seura sai inspiraationsa ennen muuta Edvard Westermarckilta, kansainvälisesti kaikkien aikojen tunnetuimpiin kuulualta suomalaiselta tutkijalta, kun taas Puukko edusti uskontoon ja valtiokirkkoon sitoutunutta vastapuolta. Schurin väitöskirjan käsittelyn eri vaiheissa hänen tuekseen asettuivat itse Westermarckin lisäksi kaikki hänen yliopistovirkoihin nimitetyt seuraajansa, professorit Yrjö Hirn, Rafael Karsten, Gunnar Landtman ja Rolf Lagerborg.²

2 Kattava esitys Karstenista on Ilona Salomaan väitöskirja *Rafael Karsten (1879–1956) as a Finnish Scholar of Religion. The Life and Career of a Man of Science*, [www.ethesis.helsinki.fi/pdf/Westermarckin,Karstenin,Landtmanin_ja_Lagerborgin_bibliografiat_loytyvat_teosesta_Juha_Manninen_ja_Ilkka_Niiniluoto_\(toim.\),_The_Philosophical_Twentieth_Century_in_Finland._A_Bibliographical_Guide,_Acta_Philosophica_Fennica,_82,_Societas_Philosophica_Fennica,_Helsinki_2007](http://www.ethesis.helsinki.fi/pdf/Westermarckin,Karstenin,Landtmanin_ja_Lagerborgin_bibliografiat_loytyvat_teosesta_Juha_Manninen_ja_Ilkka_Niiniluoto_(toim.),_The_Philosophical_Twentieth_Century_in_Finland._A_Bibliographical_Guide,_Acta_Philosophica_Fennica,_82,_Societas_Philosophica_Fennica,_Helsinki_2007).

Uudelleenarvioinnin tarve

Muirin päivänvaloon tuoma väitöstapaus synnytti lehdistössä laajan keskustelun.³ Oliko tarpeen palauttaa Israel Schurin menetetty maine? Oliko kysymys ollut antisemitistisestä syrjinnästä? Sana ”antisemitismi” on siitä ongelmallinen, että se tuo useimmille välittömästi mieleen natsit, rikokset ihmisyyttä vastaan ja kansanmurhan. Näiden asioiden on syytäkin tulla mieleen, mutta antisemitismi on paljon laajempi käsite. Helsingin yliopiston silloinen rehtori Ilkka Niiniluoto, nykyinen kansleri, asetti asiantuntijatyöryhmän selvittämään sitä, loukattiinko Israel Schurin väitöskirjan käsittelyssä hyvää tieteellistä käytäntöä.⁴

Työryhmä muun muassa totesi, että eräällä tapauksen keskeisellä vaikuttajalla, Antti Filemon Puukolla, oli ”avioliittonsa ja opiskelunsa kautta läheiset suhteet Saksaan, mutta mikään ei viittaa natsiyhteyksiin”. Johtopäätökseksi tuli, että ”Puukon juutalaisvastaisuutta ei ole dokumentoitu”. Työryhmän puheenjohtajana toimi hallinto-oikeuden professori Olli Mäenpää sekä jäseninä olivat yleisen kielitieteen professori Fred Karlsson ja uskontotieteen dosentti Olli Alho. Ryhmä ei selvittänyt antisemitismin käsitettä. Kun Simo Muir epäili ryhmän asiantuntemusta, puheenjohtaja Mäenpää myönsi haastattelussa:

”Minulla ei ole kokemusta antisemitismin arvioinnista, enkä usko että muillakaan [ryhmän jäsenillä], joten siinä mielessä Muir on oikeassa.” (*Helsingin Sanomat* 17.4.2008)

3 Osallistuttuani siihen napakasti Schurin maineen puolesta (*Helsingin Sanomat* 10.1.2008) olen katsonut velvollisuudekseni perustella kantani, mihin Helsingin yliopiston tutkijakollegiumin luentosarja skandaaleista antoi tilaisuuden. Kiitän erityisesti Simo Muiria, joka antoi kopioida kokoamansa Helsingin yliopiston julkiseen arkistoon sisältyvät asiakirjat minun tarvitsematta ryhtyä niitä kiireessä etsimään. Kiitän kommentteista Pauli M. K. Niemelää, Anneli Aejmelaesta, Esko Länsimiestä, Olli Mäenpäästä ja Gisbert Jänickeä. Ketkään näistä eivät tietenkään vastaa johtopäätöksistäni.

4 Ks. Tutkimuseettinen neuvottelukunta, *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitleminen*, 2002, www.tenk.fi/JulkaisutjaOhjeet/htkfi.pdf, ja Helsingin yliopiston rehtorille. Asiantuntijatyöryhmän raportti: *Israel-Jakob Schurin väitöskirjan käsittely ja hylkääminen Helsingin yliopistossa lukuvuonna 1936–1937*, www.helsinki.fi/ajankohtaista/uutisarkisto/schur_raportti.pdf, päivätty 9.4.2008.

Muir oli puhunut ”kristillisestä antisemitismistä”. Se on eri asia kuin natsien näennäistieteellisiin rotuteorioihin pohjautunut ja kansanmurhalle perustelut antanut antisemitismi.

Työryhmä ei nähnyt aiheelliseksi palauttaa Israel Schurin mainetta, vaan päin vastoin puhdistaa Helsingin yliopiston maineen. Väitöskirjan esitarkastuksessa ilmeni sen mukaan puutteita ja suomen kieltä ymmärtämättömälle Schurille väitöstilaisuudessa suomeksi esitetty ylimääräinen vastaväitös oli epäkorrekti, kun väitöstilaisuuden valvoja ei puuttunut asiaan. Jälkikäteen prosessin viime vaiheessa suoritettu kielentarkistus oli työryhmän mukaan ”ylimitoitettu”, saksan kielen asiantuntijan lausunto ”tarkoitushakuinen” eli toisin sanoen antisemitismiin viittaava.

Silloisen saksan lehtorin Gustav Schmidin mukaan Schurin esitys oli ”julkeaa”, ”kyynistä”, ei ”tieteen tyyliä, vaan alhaiselle journalismille, kahviloille ja kaduille ominaista”. Työryhmän nykyiseltä Helsingin yliopiston saksan lehtorilta pyytämän lausunnon mukaan sen sijaan kysymys oli normaalista ja varsin hyvin ymmärrettävästä, elävästä ja sujuvasta saksasta. Muutoin kuin jälkikäteisen kielentarkistuksen osalta asiassa noudatettiin työryhmän mukaan hyvää tieteellistä käytäntöä.

Työryhmän mukaan tieteelliset sisällölliset kysymykset olivat ratkaiseva syy hylkäämiseen. Tämä ei ollut väitöstilaisuuden valvojan professori Gustav John Ramstedtin käsitys. Väitöskirjakappaleensa nimiöledelle hän nimittäin kirjoitti päinvastaisesti, että työ hylättiin ”pitkien väittelyjen ja vastaväittelyjen jälkeen, etupäässä maun ja kielen outouden ja virheellisuuden vuoksi”.⁵ Kumpi näistä kahdesta keskenään ristiriitaisesta käsityksestä on oikeassa, vuoden 2008 työryhmä vai vuoden 1937 kustos? Sen enempää Simo Muir kuin työryhmä eivät ole käsitelleet kiistellyn väitöskirjan sisältöä. Perehtymättä teokseen ei voi tehdä luotettavia päätelmiä sen käsittelystä tiedekunnassa.

5 Kappale on Kansalliskirjastossa G. J. Ramstedtin kokoelmassa, kotelo 175.6. Simo Muir esitti artikkelissaan tämän tärkeän lainauksen, mutta työryhmä on sivuuttanut sen.

Kirjan aihe, poikien ympärileikkaus, näyttöyksi arkaluonteiseksi. Se on edelleen ajankohdainen, ajankohtaisempi nykyään kuin vuonna 1937. Sosiaali- ja terveystieteissä valmistellaan lakiesitystä siitä, milloin pojille voidaan tehdä ympärileikkaus uskonnollisin perustein, vaikka lääketieteellisiä perusteita ei olisikaan. Korkeimman oikeuden 17. lokakuuta 2008 antamalla päätöksellä on hyväksytty lääkärin neljä ja puolivuotiaalle islamilaisen perheen pojalle uskonnollisista syistä tekemä ympärileikkaus. Koraani ei ympärileikkausta määrää, mutta varsin yleisesti se ymmärretään profetaan sunnaan eli hänen opetuksensa perustuvaksi laiksi. Juutalainen ympärileikkaus ei ole suoritettavissa korkeimman oikeuden asianmukaiseksi toteamalla lääkärin kotikäynnillä ja seuraavana päivänä suoritettavalla tarkistuksella. Se on osa tarkoin määriteltyä riittä ja moniaineksista uskomusjärjestelmää, joka Vanhan testamentin tiettyihin kohtiin nojautuvana on eksegeettisen kiinnostuksen kohteena myös kristillisen kulttuurin tiedeyhteisöissä, vaikka kristityt kreikkalais-roomalaisen kulttuurin vaikutuspiiriin kuuluvina ovatkin hylänneet tavan uskontoperusteet.

Yksiselitteinen kanta lääkärin suorittamisiin muihin kuin lääketieteellisiin näkökohtiin perustuviin ympärileikkauksiin sisältyy julistukseen, jonka antoi Anaheimissa vuonna 1989 pidetty ensimmäinen kansainvälinen ympärileikkausta käsitellyt konferenssi. Lapsen perustavasta ihmisoikeudesta ruumiilliseen koskemattomuuteen seuraa sukuelinten silpomisen kielto, joka koskee esinahan, klitoriksen ja häpyhuulten poistamista tai muuttamista. Vasta täysi-ikäisellä katsotaan olevan oikeus asian seuraamuksista tietoisena tällaiseen itseään koskevaan peruuttamattomaan päätökseen. Lääkäreillä on sekä oikeus että velvollisuus kieltäytyä sellaisesta lapselle ja hänen myöhemmälle elämälleen vakavia fyysisiä ja psyykkisiä seuraamuksia aiheuttavasta toimenpiteestä. Se rikkoo lääkärin etiikan ensimmäistä periaatetta ja Yhdistyneiden kansakuntien yleisen ihmisoikeuksien julistuksen viidettä artiklaa: ”Ketään ei saa alistaa kidutukseen tai raakaan, epäinhimilliseen tai nöyryyttävään kohteluun.” Konferenssi ei kat-

sonut toimenpidettä laissa kiellettäväksi, mutta asettui vastustamaan alaikäisten sukuelinten silpomista yleensä, toisin kuin nämä pätevät lääketieteelliset näkökohdat sivuuttanut, puutteellisiin tietoihin nojautunut korkein oikeus.

Viitteet aiheesta koskevaan ajanmukaiseen lääketieteelliseen kirjallisuuteen löytää Internetin sivuilta *Circumcision Information and Resource Pages*. Ainakin juutalaisten keskuudessa esiintyy kasvavaa vastarintaa toimenpidettä kohtaan. Suomi on tässä ollut edelläkävijämaa, sillä Israel Schurin aiottu väitöskirja käsitteli aihetta erittäin analyyttisesti ja kriittisesti jo vuonna 1937 ja nimenomaan juutalaisuuden sisältä lähtien – jopa siinä määrin, että hänen väitöskirjansa hylkäämisessä on voitu nähdä antisemitismin piirteitä.

Paikallisjumalien ja pahojen demonien armoilla

Israel Schurin teoksen otsikkona oli *Wesen und Motive der Beschneidung im Licht der alttestamentlichen Quellen und Völkerkunde (Mit Berücksichtigung von Šabbath u. Pesah)* eli poikien ympärileikkauksen olemus ja perustelut vanhatestamentillisten lähteiden ja kansatieteen valossa, huomioon ottaen sapatin ja juutalaisten pääsiäisen. Juutalainen ympärileikkaus tarkoittaa peniksen päällä olevan esinahan poistamista kokonaisuudessaan. Sapatin mukanaolo Schurin tutkimuksessa selittyy sillä, että ympärileikkaus suoritettiin aina kahdeksantena päivänä poikavauvan syntymän jälkeen riippumatta siitä, osuiko tuo päivä arkeen vai sapatitiin. Pääsiäisen viettoon ei saanut osallistua ympärileikkaamaton miehenpuoli. Ympärileikkauksen käsky koski koko talokuntaa, myös palvelusväkeä.

Tekijä selosti metodisia periaatteitaan, aineistoan ja sen rajausta, kuten tapaan kuului. Heti esipuheessaan Schur otti etäisyyttä kahteen suuntaan: toisaalta ortodoksijuutalaisiin, jotka kuvittelivat Jumalan määränneen ympärileikkauksen merkin kantaisa Aabrahamille ja jotka eivät välittäneet Vanhan testamentin maininnoista tavan esiintymisestä muillakin kansoilla, toisaalta etnologeihin, jotka pelkistivät ympärileikkauksen motiivin vain yhteen, tavallisimmin

alkukantaisilla kansoilla esiintyviin initiaatio-riitteihin. Raamatussa kerrotut käsitykset poikkesivat etnologien tutkimista. Niissä oli myös tarpeen erottaa eri kerrostumia. Ennalta lukitut teologiset lähtökohdat eivät niiden tarkastelussa auttaneet. Schur ei nimennyt omaa näkökantansa, mutta sellaiseksi voi todeta juutalaisen valistuksen.

Alkuperäisiä motiiveja oli Schurin mukaan etsittävä Vanhan testamentin lisäksi muista puhtaasti juutalaisista lähteistä, Talmudin oppineilta ja rabbiinien Midraš-kirjallisuudesta. Tärkeintä oli suunnata huomio niihin tapoihin ja käytäntöihin, sosiaalisiin ja uskonnollisiin instituutioihin, joihin Vanhan testamentin käsitykset ympärileikkauksesta liittyivät. Vanhasta testamentista Schur käytti lähteenään hepreankielistä masoreettista tekstiä.

Heprean kirjainmerkkeihin tarvittiin vokaalien lisäämistä, jos merkkejä ei toistettu sellaisinaan. Näkyvimmin tämä transkription ongelma koski erisnimiä. Schur ei ollut ratkaissut sitä alkutekstin varaisiin käännöksiin perustuvilla kansallisten traditioiden oikeinkirjoituksilla, vaan tavalla, jonka hän selosti näin: ”Heprean sanojen lausumisen osalta pitäydyn arvoisan opettajani, professori Aapeli Saarisalon metodiin, joka on lähempänä juutalaista ääntämystä kuin tavallista teologista...” Sulkeissa Schur ilmoitti ensiesiintymän yhteydessä nimien tavanomaisen kirjoitustavan. Lainauskäännösten hän selitti olevan omiaan.

Ympärileikkausta käsiteltiin lähemmin Genesisissä, ei Tooran varsinaisissa lakeihin keskittyvissä kirjoissa, mikä kertoi Schurin mukaan sen varhaisesta alkuperästä. Schur erotti ympärileikkauksesta kertovissa esityksissä neljä ajallisesti vaihetta, joista kahdessa ensimmäisessä ympärileikkaus oli lainaa eri kansoilta ja niiden jumaluskolta ja jälkimmäisissä liittyi israelilaisten sisäiseen kehitykseen. Vasta viimeisessä, Babylonin eksiilin jälkeisessä vaiheessa se kiteytettiin kaikkia juutalaisia ja vain heitä velvoittavaan muotoon. Keskeisin tarkastelu kohdistui ympärileikkauksiin Aabrahamin ja Mooseksen yhteydessä ja Kanaanin maahan saapuvien Israelin poikien joukkoympärileikkaukseen sekä aiheen ymmär-

tämiseksi tarpeellisiin juutalaisten pääsiäiseen ja sen yhteyteen happamattoman leivän juhlaan. Schur ei ottanut kantaa Aabrahamin historiallisuuteen. Hän käsitteli kertomuksia folkloristisena aineistona.

Kaldean Uurista Eufratin varrelta kotoisin ollut Aabraham eli elämänsä akkadilaisen jumalkolmikkoon Sin-Šamaš-Istar kuuluneen hallitsevan hahmon, kuunjumala Sinin, alaisena ennen siirtymistään Kanaanin maahan ja vielä pitkään tämän jälkeenkin. ”Jumala” ei sitä hänelle määrännyt. Schur kysyi, mistä jumalista kulloinkin oli kysymys. Genesisissä hän katsoi jumalaviittausten esiintyvän muodoissa Jahve, Saddai ja Herra. Saddai esiintyi eri yhteyksissä, mutta aivan erityisesti Schurin ”juutalaisen kirjallisuuden helmeksi” nimittämässä Jobin kirjassa, jolla ei ollut yhteyttä Israeliin tai sen maahan. Tähän jumalaan Aabraham tutustui Kanaanin maan etelässä. Ympärileikkauksen määräsi Saddai, joka ei ollut israelilaisten jumala. Siten ympärileikkaus ei ollut mikään liiton merkki israelilaisten ja heidän jumaluutensa Jahven kanssa.

”Aabraham” oli se uusi nimi, jonka ympärileikkattu ”Abram” sai ikään kuin uudesti syntyneenä lapsena, kun hän alistui Saddain valtaan. Nimen katsottiin primitiivisessä ajattelussa liittyvän olennaisesti henkilöön, ja uusi jumala ei halunnut tietää mitään entisestä akkadilaisen kuunjumalan palvojasta.

Schur katsoi tuon ajan jumalat paikallisiksi. Ne olivat olentoja, joilla saattoi olla kansakäymistä ihmisten kanssa. Monoteismi oli myöhemmän ajan keksintö, jonka pohjalta lähteitä oli pyritty yhdenmukaistamaan, mutta vanhat käsitykset olivat epähuomiossa jääneet paikoitellen pilkottamaan. Tähän Schur kiinnitti huomiota. Talmudin oppineisiin liittyen hän katsoi, että Vanha testamentti puhui ihmisten kieltä. Genesisen ympärileikkauksikäskyssä Schur erotti eriaikaisia aineksia. Sen laki oli niin uskonnollis-palvonnallinen kuin suinkin, mutta ympärileikkauksen ulottaminen myös muista kansallisuuksista saatavaan palvelusväkeen merkitsi sitä, että tapa ei vielä ollut kansallinen, vain juutalaisia koskeva. Saddai ei ollut kansallisjumala, vaan iäkkään poppamiehen tai šamaanin

yksilöllinen suojelushenki.

Eri puolilla maailmaa suoritettavia ympärileikkauksia tutkineet etnologit tapasivat liittää toimenpiteen puberteetin initiaatorititeihin tai hedelmällisyyssiirteihin. Aabrahamin tapauksessa ei hevin voinut puhua puberteetista, koska hänen esitettiin olleen 99 vuoden ikäinen ympärileikkauksen tapahtuessa. Hedelmätönkään hän ei ollut, koska hän oli 85-vuotiaana saanut pojan, Ismaelin, palvelustyttö Hagarin kanssa – kohdunvuokrauksen seurauksena, kuten nykyisin sanottaisiin. Toisaalta hänen vaimonsa Saara lahjoitti hänelle pojan, Iisakin, vasta ympärileikkauksen jälkeen. Ja Aabrahamin avioituttua uudelleen 140-vuotiaana hän sai uuden vaimonsa kanssa lapsia.

Schur jätti tapauksen käsittelyn tässä vaiheessa avoimeksi ja siirtyi Moosekseen. Kysymys oli säkeistä Exodus 4/21–26:ssa, jotka suomennoksessa kuuluvat:

Herra sanoi Moosekselle: ”Kun nyt palaat Egyptiin, tee faraon edessä kaikki ne ihmeteot, joihin minä olen antanut sinulle vallan. Mutta minä kovetan hänen sydämensä, niin ettei hän päästä kansaa lähtemään. Silloin sinun pitää sanoa faraolle: Näin sanoo Herra: ’Israel on minun esikoispoikani. Minä käsken päästämään poikani minua palvelemaan. Jos kieltäydyt päästämästä häntä, minä surmaan sinun esikoispoikasi.’”

Matkan varrella Herra tuli Moosesta vastaan paikassa, johon hän oli perheineen yöpynyt, ja aikoi surmata hänet. Silloin Sippora otti terävän piikiven, leikkasi poikansa esinahan ja kosketti sillä Moosesta jalkojen väliin sanoen ”Sinä olet minun veriylkäni”. Sippora oli ensimmäinen, joka sanoi ”veriylkä” puhuessaan ympärileikkauksesta.

Schurille näyttää sattuneen sellainen lapsus, että hänen saksannoksestaan on jäänyt pois virke ”So spricht Jahwe”, mutta kohdan tulkinnallinen ongelmallisuus on paljon syvempi, kuten Schur tekee selväksi.

Kehen viittaa se ”hän”, jonka Herra aikoi surmata uhatessaan yöllisessä päällekkarkauksessaan Moosesta? Viittaako se Moosekseen vai hänen poikaansa? Ja kehen poikaan, koska eri yhteyksissä sellaisina mainitaan Gershom ja Elieser ja käytetään myös epämääräistä monikkoa? Kenen jalkojen väliä esinahalla kosketeltiin? Schur käänsi kyseisen kohdan ”berührte seine Beine”, kun alkutekstissä ei mainittu, kenestä oli kysymys. Tämä jätti mahdollisuuksiksi Mooseksen,

pojan ja myös yöllä yllättäneen Jumalan, mutta suomennoksessa asia on ratkaistu viittauksella Moosekseen. Mitä monien oppineiden pohtima ilmaus ”veriylkä” tarkoittaa, kun se lisäksi esiintyy hepreassa erikoislaatussa muodossa?

Juutalaiset Talmudin oppineet ja rabbiinit olivat esittäneet näistä kysymyksistä erilaisia mielipiteitä saavuttamatta sitovia ratkaisuja. Schur päätyi siihen, että ympärileikkaus koski alkujaan esikoisia, joista edellisissä säkeissä oli puhe ja jollainen Aabrahamkin oli, ja että Gershom oli äitinsä Sipporan ja Mooseksen esikoinen, siis hänet ympärileikattiin.

Mooseksesta ja hänen ajastaan kirjan vuonna 1913 julkaissut professori Hugo Gressmann puolestaan oli esittänyt, että Sippora ympärileikkasi Mooseksen, mikä selittäisi sen, että toimituksen suorittajaksi tuli tapojen vastaisesti nainen.⁶ Ajankohta oli siten parin häyö ja tapaus osoitti toimituksen liittyneen israelilaisilla nimenomaan häyöyöhön. Jumalan käyttäytymisen selitti se, että hänelle kuului alkukantaisien ihmisten käsityksen mukaan ensiyön oikeus.

Schur oli täysin eri mieltä. Heprean ilmausta ”poikansa” ei mitenkään voinut korvata ilmauksella ”miehensä”. Schur jatkoi:

”Tutkijan väite Mooseksen ympärileikkauksesta hänen häyönään on täysin terveen järjen vastainen. Ympärileikkaus ja häyö eivät puhtaasti fyysisistä ja fysiologisista syistä voi koskaan osua yhteen. Nykyaikaisinkin kirurgia pettäisi sellaisissa tapauksissa. En tiedä, kykenisikö Jumala sellaisiin ihmetekoihin; Vanha testamentti ei sellaisia tunne.”

6 Hugo Gressmannin ilmaisemalla käsityksellä näyttää olleen joko hänestä johtuen tai hänestä riippumatta Suomessa kannatusta, koska naispappetta vastustavan ns. Paavalin synodin tiedotuslehti *Sisarenpoika* 2/2007–1/2008 asettuu pääkirjoituksessaan ”Naispappuus, homosuhteet ja Golgatan veriuhri – onko naispappuus kirkossa pelastusta?” pontevasti puolustamaan sitä, että Sippora ympärileikkasi Mooseksen tyynnyttääkseen Jumalan vihan, ja jatkaa: ”Veriylkä tarkoittaa ympärileikattavaa sulhasta, joka suostuu kipua tuottavaan lihan leikkämiseen voidakseen liittyä morsiamensa kanssa yhdeksi lihaksi. Sulhanen ympärileikattiin Golgatan ristillä; yljän veri vuodatettiin ja liha viillettiin, jotta Hän voisi saada omakseen morsiamensa, seurakunnan. [...] Naispappudessa murretaan tämä syvä miehen ja naisen välisen suhteen esikuvallisuus ja edustuksellisuus.” Homoparien siunaaminen kuuluu lehden mukaan samaan.

Kuolemanrangaistus ympärileikkauksen tekemättä jättämisestä kohdistui ympärileikkaamattomaan, ei siihen, joka oli laiminlyönyt toimituksen. Siten uhka koski Gershomia. Tässä Schur yhtyi Talmudissa ilmaistuun käsitykseen. Mooses oli uhkauksen vuoksi kykenemätön toimimaan ja sen vuoksi Sippora tarttui asiaan. Olennaiseksi Schur katsoi kuitenkin sen, että kyseinen riitti oli perheensien yksityinen asia eikä liittynyt pyhiin paikkoihin tai pappeihin. Ympärileikkaus ei ollut mikään vapaaehtoisuuteen perustuva uhri, vaan eräänlainen Jumalalle suoritettava vero, joka rinnastui ensi sadon omistamiseen Jumalalle, pakollinen asia, jonka laiminlyömiseen Jumala itse puuttui. Sen vuoksi se ei myöskään voinut olla kansallinen asia, vaan yksityinen.

Mooses oli ollut appensa töissä paimenena Midianin maalla. Hän saattoi suorittaa työtään vain päivällä, jolloin pedot eivät olleet uhkana. Niinpä hänelle Siinain vuorella ilmestyneen Jumalan täytyi olla päivän Jumala vastakohtana yölliselle uhkaajalle, jota tosin Toorassa nimettiin Jahveksi, mutta jota juutalaiset eksegeetit olivat jo vuosisatoja sitten nimittäneet ”pahaksi demoniksi”, aivan kuten äskettäin professori W. F. Bade, joka katsoi kyseisen jumalan ”paikalliseksi yön demoniksi”. Koska Sippora oli midianilainen, hän tiesi heti, mitä oli tehtävä sellaisen demonin tyynnyttämiseksi.

Ennen tapojen kehittymistä ihmisarvoa kunnioittavampaan suuntaan esikoiset oli heitetty kuolemaan erämaahan pesemättöminä, kapaloimattomina ja vailla demonilta varjelevaa Palestiinan arabien keskuudessa edelleen käyttämää suolahierontaa, aikoinaan merkittävänä pidettyä demonologista vastakeinoja. Tämän tavan oli korvannut pars-pro-toto-periaatteen mukaisesti esinahkojen luovuttaminen yksinkertaisesti pois heitettyinä yön demonille, mikä siten ei ollut Schurin mukaan uskonnollinen, vaan puhtaasti demonologinen käytäntö.

Jalkojen koskettelu esinahalla sai erilaisen merkityksen sen mukaisesti, kohdistuiko se demoniin vai tämän uhkaamiin. Schur viittasi kahteen professoriin, jotka olivat sitä mieltä, että Sippora oli kyseisenä yönä tullut demonin rais-

kaamaksi ja heitti esinahan päin demonin sүүлintä. Muutoin eivät sanat ”Sinä olet minun veriylkäni” olisi heidän mukaansa ymmärrettävissä. Schur kiinnitti huomiota siihen, että jo Talmudissa ja varhaisessa juutalaisessa eksegeetikassa kysymystä oli käsitelty, joskaan ei yhtä pitkälle menen kuin näillä moderneilla tutkijoilla:

”...niissä kuitenkin nostetaan esiin se mahdollisuus, että kyseinen ’kosketus’ olisi yhtä hyvin voinut kohdistua demoniin. Niinpä esimerkiksi jerusalemlaisessa Talmudissa on kolme mielipidettä: yhden mukaan koskettiin Mooseksen jalkoja, toisen – demonin, kolmannen – lapsen. [...] On mahdotonta ratkaista, kuka osuu oikeaan...”

Kosketusmagiaan kuuluvasta aineellisesta koskettelusta kuitenkin oli kysymys. Suurin maaginen arvo oli ympärileikkauksessa verellä. Kuolemaan heitettyä veristä lasta koskivat profeetta Hesekielin sanat: ”...ja puhuin sinulle: Elä *veressäsi*, ja puhuin sinulle: Elä *veressäsi*.” Juutalaisessa homiletiikassa uskottiin profeetan tarkoittaneen näillä sanoilla ympärileikkauksen ja pääsiäislampaan verta. Lapsi pelastuu ympärileikkauksen ansiosta. Jos lapsi syntyy ilman esinahkaa tai jo ympärileikattu kääntyy juutalaisuuteen, on kuitenkin välttämätöntä vuodattaa peniksestä verta. Talmudin oppineet väittivät, että ilman ympärileikkauksen verta eivät taivas eikä maa olisi olemassa. Schur ilmoitti jättävänsä lukijoiden ratkaistavaksi väitteen todenperäisyyden.

Exoduksen kommentaarissaan Ibn-Ezra oli tehnyt Schurin mukaan tärkeän havainnon yhdistäessään ympärileikkauksen veren oven kamaran ja ovenpielten sivelemiseen pääsiäisyönä pääsiäislampaan verellä. Veri käsitettiin torjuvaksi tai suojelevaksi maagiseksi välineeksi. Schurin teoria oli nyt se, että mainitut oven osat rinnastuivat raajoihin. Niiden merkitseminen verellä oli symbolinen ympärileikkaus. Sellainen pelasti orjuutetun Israelin lapset Egyptissä, kun yön Jahve tuli muutoin ottamaan ja tappamaan kaikki esikoiset. Schur tiivistä työnsä lopulla: ”Jumalan, jota voidaan ravita esinahoilla, täytyy olla valmis ravittavaksi myös symboleilla.” Tämän symbolisen merkityksen Schur erotti siitä, miten hän tulkitse Aabrahamia koskevia uskomuksia.

Magian auttava voima

Väitöskirja rakensi todisteluketjua edelleen, hioi kokonaisuutta, joka koostui useista ensi näkemältä toisistaan riippumattomista tekijöistä, mutta joiden yhteenkuuluvuuden Schur esitti. Riittää ottaa tarkasteluun kolme aihetta: Egyptistä luvattuun maahan saapuvien Israelin poikien joukkoympärileikkaus, Schurin omakohtaiset ennen ensimmäistä maailmansotaa tekemät havainnot väitöskirjan alkumotivaationa ja lopussa esitetty Aabrahamin maagisen kyvyn täsmennys.

Israelilaiset vaelsivat Joosuan kirjan mukaan autiomaassa neljäkymmentä vuotta. Sinä aikana vanhat soturit kuolivat eikä syntyneitä uusia poikia ympärileikattu. Exoduksessa kerrotut ympärileikattujen ikävuodet vaihtelivat suuresti: Aabraham 99 vuotta, muslimien kantaisäksi katsottu Ismael 13 vuotta ja israelilaisten kantaisä Iisak 8 päivää. Midianilaisesta yön Jahvesta ei autiomaassa syntyneillä Schurin mukaan ollut tietoa. Heitä ruokki aavikon Jahve taivaasta sata-valla mannalla.

Genesiksen (1. Moos.) mukaan ympärileikatun Aabrahamin jälkeläiset tulisivat saamaan koko Kanaanin maan. Exoduksessa (2. Moos.) puhuttiin kolmesta kansasta, jotka olisi tämän vuoksi karkotettava, Deuteronomium (5. Moos.) kohotti hävitettävien luvun seitsemään, mutta tässä Schur ei ollut kiinnostunut näistä eräiden muiden tulkintojensa kannalta merkittävistä luvuista. Hän kiinnitti huomiota siihen, että Deuteronomiumissa israelilaisia jyrkästi kiellettiin sotimasta muutamia alueella asuvia sukulaiskansoja vastaan, kuten Esaun Seirissä asuvia jälkeläisiä. Schur päätteli, että nämä olivat ympärileikattuja. Vain ympärileikkaamattomat kansat oli hävitettävä.

Joukkoympärileikkaus toteutettiin Gilgalissa, joka oli vanha kulttipaikka, ja sielläkin hallitsevan väkivahvan Jumalan nimi oli Jahve. Schur lainasi jälleen Vanhan testamentin tutkijaa W. F. Badea perusteluksi sille, että profeettojen uudistusta edeltäneiden varhaisten hebrealaisten Jumala kuului siihen luonnolliseen maailmaan, jossa hän eli. Schur nimitti tällaista uskomusmuotoa ”polyjahveismiksi”. Hän määritteli Gil-

galin Jahven toiseksi kuin Siinain vuorella ilmestyneen tuli-Jahven ja Moosesta uhanneen yö-Jahven, tarkemmin sanoen hedelmällisyyden jumalaksi. Joukkoympärileikkauksen jälkeen mannan tulo loppui, autiomaan jumala ei enää huolehtinut ympärileikatuista. Mutta nyt israelilaiset saivat ravintoa ympärileikatuilta, Kanaanin maan gilgalilaisilta, happamatonta leipää ja paahdettuja jyviä, mihin he olivat tyytyväisiä, koska mannasta he eivät erityisemmin pitäneet. Kysymys oli vähintään 8 päivän ikäisistä vauvoista ja parhaimmillaan 40 vuoden ikää lähestyvistä miehistä. Heidän suorittamansa joukkoympärileikkaus ei Schurin mukaan voinut olla mikään etnologien korostama initiaatio, miehisen rohkeuden koe, vaan paikallisen jumalan vaatimus. Schurin kuvaama orientaalin periaate oli jyrkkä ja sisälsi kuolemalla rankaisemisen uhkan.

Schur katsoi ympärileikkauksen kahdeksantena päivänä yleistyneen kansan tavaksi vasta eksiilin jälkeisenä aikana ja saaneen vahvat vaikutteet akkadilaisesta ja persialaisesta demoniuskosta. Sapattia koskevan määräyksen rikkomiseen oikeutti vain sodan kaltainen tilanne tai kuolemanvaara. Ensimmäisten päivänsä aikana lapsen katsottiin olevan demonille altis ja siksi juuri kuolemanvaarassa. Sapattikin sai väistyä, jotta ympärileikkaus olisi suoritettu ajallaan.

Tapojen historiaa Schur kuvasi kertomalla kokemuksistaan vuosisadan vaihdetta edeltäneeltä ajalta, jolloin hän oli ollut Talmudin opissa Liettuassa lähellä Itä-Preussin rajaa. Heti tyttölapsen syntymän jälkeen lapsivuoteessa edelleen olevan äidin huoneen seinät varustettiin ”lapsivuodelappusilla”, joissa oli erilaisia suojelusenkeleiden nimiä ja kabbalistisia kuvioita. Vanhempi nainen vartioi öiseen aikaan äitiä ja lasta. Valon piti palaa aamunkoittoon saakka. Poikavauvan syntyessä toimenpiteet olivat ankarimmat. Koulupojat tulivat huoneeseen lukemaan psalmeja ja tämän jälkeen pojille jaettiin paahdettuja ruskeita papuja. Ankarimmillaan yöllinen valvonta oli ympärileikkausta edeltävänä yönä. Ikkunoihin ja kaikkiin huoneeseen johtaviin aukkoihin tuotiin amuletteja. Uskottiin, että ”*Lilith*, tämä vaarallinen yönjumala-

tar tai naisdemoni (akkadilainen Lilitu)” haluaa kaapata vastasyntyneen.

”Kysymykseeni, miksi tämän kaiken tulee kestää juuri seitsemän päivää ja seitsemän yötä, vastattiin seuraavasti: koko tänä aikana vastasyntynyt lapsi on kauhean demonin vallassa, tarkasti ottaen kuuluu tälle demonille. Vasta kahdeksantena päivänä se vapautetaan vanhemmilleen.”

Tämä ”taikauskoisten juutalaisten” – joihin ymmärrettävästi Schur ei katsonut kuuluvansa – käsitys liittyi läheisesti nimenantoon. Raskauden aikana tulevan lapsen nimestä saattoi avoimesti keskustella ja päättää siitä. Kun lapsi oli syntynyt, ei nimeä saanut mainitun vaarallisen ajan kuluessa mainita, jotta Lilith ei saisi sitä tietää ja surmaisi lasta armottomasti. Tytön nimi julkistettiin synagogassa Toorakäärön luona sen lukijan toimesta. Pojan osalta tämän teki ympärileikkauksen suorittanut *mōhel*. Vasta tämän jälkeen vanhemmat saivat jälleen lausua nimen. Lapsi kuului nyt vanhemmilleen ja koko Israelin seurakunnalle.

Schur palasi Aabrahamin tapaukseen. Hän arveli Vanhassa testamentissa sanalla *navi* viitattuihin Aabrahamin ominaisuuksiin sisältyvän enemmän kuin käännoöksissä tavallisesti mainitut ennaltanäkijän lahjat. Rafael Karstenin magiauskomuksia koskevia kirjoituksia hyväksyen käyttäen Schur katsoi Aabrahamia pidentyn maagikkona ja vieläpä juuri tällaiset kyvyt ympärileikkauksen ansiosta saaneena.

Tässä hän lainasi J. G. Frazerin havaintoja afrikkalaisesta Maasaihin kuuluvasta nandiheimosta ja heidän ympärileikkauksestaan:

”Pojille suoritettavan toimituksen toisen ja hyvin ankanan vaiheen aikana sallitaan läsnäolo hedelmättömille naisille ja veljiään ja sisariaan äkkiä menettäneille naisille. Uskomuksena on se, että hedelmättömät naiset tämän jälkeen voivat tulla raskaiksi.”

Näinhän kävi Aabrahamin vaimolle Saarelle, kun Aabraham oli ympärileikattu, ja niin satavuotiaasta Aabrahamista tuli onnellinen isä. Hagar Ismael-poikineen voitiin karkottaa. Eikä asia jäänyt tähän. Aabrahamin veli Nahor oli jäänyt Mesopotamiaan akkadilaisen ja kaldealaisen kultin piiriin, mutta myös hänen vaimonsa alkoi saada lapsia, peräti kahdeksan kappaletta. Aabrahamin Jumalalla ei ollut sille alueelle mene-

mistä, joten kysymys ei voinut olla Jumalan ihmeestä, vaan ympärileikkauksen erityisestä kaukovaikutuksesta verisukulaisen perheasioihin. Tosin Nahorin vaimo ei ollut läsnä Aabrahamin ympärileikkauksessa, mutta Schurilla oli siihenkin vastaus: ”...kantaisä ei ole mikään nandiboy, etenäkään kun hän on lisäksi *navi*.” Sellaisena Aabraham oli jotain kertakaikkisesti muista poikkeavaa.

Schur jatkoi samaan tyyliin. Todistellakseen sitä, millaisen nandejakin vahvemman maagisen voiman juutalaisten ja islamilaisien kantaisäksi katsottuun Aabrahamiin uskottiin hänen ympärileikkauksensa ansiosta liittyvän, Schur selosti kertomusta Aabrahamin vaimon Saaran ryöstötä ympärileikkaamattoman kuninkaan hoviin. Kaappauksen seuraamuksena kaikki filistealaiskuninkaan hovin naiset tulivat hedelmättömiksi. Mutta tilanne muuttui, kun Aabraham saatiin paikalle: ”...ja katso, kaikki parantuivat yhtäkkiä, ihmeteko, jota meidän nykyaikaisten gynekologiemmekin täytyisi hävetä. Eräs myöhempi tarina tietää jopa kertoa, että samalla hetkellä kun Saara parannettiin sellaisella ihmeellisellä tavalla hedelmättömyydestään esiintyi myös muita ’ihmeitä’: sokeat tulivat näkeviksi, kuurot kuuleviksi, mielettömät viisaiksi jne.”

Sellaisesta tarinasta vastannutta rabbiinia Schur ivasi sanomalla, että tähän ”täytyy luottaa, jotta meitä ei pidettäisi kerettiläisinä ja jumalankieltäjinä”. Schur ei voinut arvata, että hänen työnsä tiedekuntakäsittelyssä professori Albert Hämäläinen tulisi lainaamaan kyseisen kohdan osoitukseksi siitä, että Schur uskoi kaikkien mainittuun, siis kollegoitaan harhauttaen. Hämäläinen kysyi sievästi:

”...eikö tekijä ole hiukan poikennut [...] julistamastansa metodiprinsiipistä, pidättäytyä kumartamasta auktoriteetteja...”

Ei ole yllättävää, että monien aiotusta väitöskirjasta päättävien herrojen kulmakarvat alkoivat kohota ja otsat kurtistua heidän kuullessaan tällaista ja lehteillessään Schurin teosta.

Schur viittasi judealaisten profeettojen ylevään ja puhtaaseen jumalakäsitykseen myönteisissä, siis siihen sitoutumisen merkeissä. Sen kanssa yhteensopimatonta ei ollut ironisointi polyjah-

veismin ajasta ja sen taikauskon jäänteistä.

Lisäksi on huomattava, että Schur erässä tärkeissä kirjansa kohdissa piti lähteenään Heinrich Heinea. Kirjallisesti Schur ei ollut sanankäyttäjänä yhtä lahjakas kuin kuuluisa runoilija ja kirjailija, mutta hänessä voisi nähdä Heinen hengenheimolaisen. Heine tunnetaan eräistä yllättävän ja pelottavan tarkkanäköisistä havainnoistaan, mutta samalla myös pilkkakirveenä, johon monien on ollut vaikea asennoitua.

Väitöstilaisuus ja ylimääräiset vastaväittäjät

Schur toimitti väitöskirjansa käsikirjoituksen painatuslupaa pyytäen Helsingin yliopiston historiallis-kielitieteelliselle osastolle, silloiselle humanistiselle tiedekunnalle. Asia merkittiin tiedekunnan pöytäkirjaan syyskuussa 1936 ja lausunnon antajiksi määrättiin käytännöllisen filosofian professori Rafael Karsten ja itämaisen kirjallisuuden professori Aapeli Saarisalo. Paria viikkoa myöhemmin asiantuntijat päiväisivät lausuntonsa ja painatuslupa myönnettiin ongelmitta. Saarisalon mukaan teos oli ”omaperäinen ja metodiltaan johdonmukainen ja käsittelee aihetta, jota ei ole ennen Talmudin ainehston pohjalta tutkittu”. Karsten ilmaisi sanottavansa voimaperäisemmin:

väitöskirja pohjautuu erityisen perusteellisille ja yksityiskohtaisille tutkimuksille vanhatestamentillisten kirjoitusten ja Talmudin lausunnoista, jotka koskevat ympärileikkautta ja siihen liittyviä kysymyksiä. Näitä koskevin detaljitutkimuksin ja tarkastelemalla kyseisiä ilmiöitä vertailevan etnologian valossa hänelle on onnistunut selvittää juutalaisen ympärileikkauksen todellinen sisältö ja samalla esittää muita puolia israelilaisesta uskonnosta uudessa mielenkiintoisessa valossa. Väitöskirja tulee varman vakaumukseni mukaan saamaan hyvin suuren tieteellisen arvon ja puollan empimättä painatuslupan myöntämistä.

Kirjan painattamiseksi Schur kääntyi Suomen Tiedeseuran puoleen. Sen sarjassa hän oli aikaisemmin julkaissut pari artikkelimuotoista tutkimusta. Joulukuussa Karsten ilmoitti sarjaan *Commentariones humanarum litterarum* yhdessä Edvard Westermarckin kanssa tarkastamansa Schurin kirjan. Julkaisemisesta ”välittömästi” tehtiin päätös 25. tammikuuta 1937. Kirjalle annettiin volyymi- ja nidenumerot, Tom. IX,

N:o 4, mutta ennen lopullista julkaisemista sarjassa Schur otatti kirjasta eripainoksen väitöstilaisuuden julkisuuden edellyttämää ilmaisjake-lua varten.

Kuten Simo Muir on havainnut, ennen väitöstilaisuutta tapahtui jotain. Tilaisuuden valvojaksi oli määrätty Aapeli Saarisalo ja vastaväittäjäksi Rafael Karsten, mutta Saarisalo pyysi vapautusta tehtävästä voidakseen matkustaa British Museumiin hankkimaan tutkimusaineistoa. Muir on oikeutetusti kiinnittänyt huomiota siihen, että Saarisalo on eri syistä poissa kaikista Schurin väitöskirjaa kevään aikana käsitellessä tiedekunnan kokouksista: virkavapaus, ulkomaanmatka, yksityisasiat, sairaus. Tähän on tarpeen palata.

Viikkoa ennen väitöstilaisuutta Saarisalon tilalle määrättiin professori Gustav John Ramstedt, maailmanmies, joka tunnettiin seitsemästä matkastaan itään ja joka oli väitellyt vuonna 1902 mongolien kielestä, saanut nimityksen altailaisen kielentutkimuksen henkilökohtaiseksi ylimääräiseksi professoriksi, mutta toiminut 1920-luvun Suomen Kauko-Idän asiainhoitajana asemapaikkanaan Tokio. Ramstedt oli kieli-virtuoosi, jonka monipuolisuutta ei voi kiistää, mutta joka joutui Schurin väitöstilaisuuden valvojaksi kylmiltään.

Väitöstilaisuus oli 10. huhtikuuta 1937. Tapahtuman julkisuuteen kuului mahdollisuus ylimääräisistä vastaväittäjistä, jotka olivat tutustuneet kirjaan sen avoimen ennakkojakelun perusteella. Kaikki vastaväitökset piti esittää julkisesti itse väitöstilaisuudessa ennen tiedekunnan professorien sulkeutumista kokouksiinsa. Vastaväitteille ja puolustuksille sai antaa kirjallisen muodon myöhemmin, mutta väitöstilaisuus ja siinä käytetyt puheenvuorot muodostivat tavallaan esityslistan, josta ei voinut poiketa. Tiedekunnan piti arvioida väitöskirjaa ja väitöstilaisuudessa esille tullutta. Tässä tavassa pitäytymisellä oli oikeusturvamerkitys. Valitusoi-keutta tiedekunnan päätöksistä ei ollut.

Schurille ilmaantui kolme ylimääräistä vastaväittäjää, Vanhan testamentin eksegeetiikan professori Antti Filemon Puukko, suomalais-ugrilaisen kansatieteen professori Albert Hämä-

läinen ja kirkkoherra Onni H. Ronimus. Kustos ei myöhemmässä lausunnossaan sanonut mitään ylimääräisten vastaväitösten sisällöstä, mutta Karstenin lausunnossa on seuraavanlainen huomautus siitä, mitä Puukko esitti: ”Hänen esittämänsä huomautukset olivat kuitenkin lähes yksinomaan muodollisia luonteeltaan ja koskivat mm. heprean erisnimien transkriptiota.” Aivan niin vähäpätöinen seikka erisnimien ja heprean sanojen kirjoitustapa ei ollut kuin Karstenin lauseesta saattaisi luulla. Schurhan oli ilmoittanut käyttävänsä tässä tarkoituksessa Saarisalon metodologiaa. Ei voi väistää Simo Muirin arvelua. Saarisalo vältteli tilanteita, joissa hänet voitaisiin panna tilille Schurin kirjoitustapaa koskevista ratkaisuksista ja joissa hän ehkä muutenkin joutuisi yhteentörmäyskurssille Puukon kanssa.

Laajempaa kiistaa väitöstilaisuudessa ei näytetty syntyneen. Schurin mukaan Puukko ei kommentoinut hänen vastauksiaan, mutta myönsi teologien ja etnologien katsomukset uskonnollisista ongelmista ja Vanhan testamentin tulkinnasta yleensä vastakkaisiksi sekä antoi julkisen tunnustuksen Schurin perehtyneisyydelle lähteisiinsä. Hämäläinen puhui suomeksi, koska saksa ei häneltä luonnistunut. Kirkkoherra Ronimus ihmetteli Schurin tapaa nimittää Mooseksesta kertovia lähteitä ”tarinoiksi”, mikä tietysti johtui siitä, että Schur ei tarkastellut lähteitään jumallaisena ilmoituksena.

Asia tuli tiedekunnan käsittelyyn ensimmäisen kerran 17. huhtikuuta. Karsten esitti yksityiskohtaisen laajan kirjallisen lausunnon, joka sisälsi myös kritiikkiä, mutta jonka perussävy oli painatuslupalausannon tavoin kerrassaan kiittävä. Työ oli hänen mukaansa ”erikoisen tärkeä ja huomionarvoinen israelilais-juutalaisen ja myös yleisen uskonnonhistorian kannalta”. Samalla hän kiinnitti huomiota siihen, että suomalais-ugrilaista kansatiedettä edustanut ylimääräinen vastaväittäjä oli esiintynyt tavalla, johon tiedekunnan tulisi puuttua.

Asiat pyrittiin käsittelemään mahdollisimman pian, mutta kustos Ramstedtillä ei ollut vielääkään sanottavaa ja hän ilmoitti esittävänsä vasta tiedekunnan seuraavalle kokoukselle kir-

jällisen lausunnon. Hän katsoi ensin, mitä toiset tekivät, ja jätti kätensä vapaiksi myöhemmälle väliintulolle.

Tiedekunnassa käydyssä keskustelussa esteetiikan ja nykyiskansain kirjallisuuden professori Yrjö Hirn tarttui Karstenin viimeiseen huomautukseen. Kokouksen pöytäkirja selostaa:

Professori Hirn halusi lausua tyytymättömyytensä siihen, että ylimääräinen vastaväittäjä, professori Hämäläinen jatkoi opponointiaan suomeksi (tosin yritettyään ensin puhua hetkisen saksaa) senkin jälkeen, kun herra Schur oli ilmoittanut, ettei hän ymmärrä suomeksi esitettyjä huomautuksia, minkä vuoksi väittelijältä vietiin tilaisuuden tältä osalta mahdollisuus julkisesti puolustaa teostaan. Professori valitti myös sitä, että kustos ei puuttunut asiaan sen enempää siten, että hän olisi keskeyttänyt opponoinnin, joka ei siitä alkaen antanut kirjoittajalle mahdollisuutta puolustautua ja siten menetti merkityksensä ja oikeutuksensa akateemisessa väitöstilaisuudessa, kuin siten, että [kustos] olisi ainakin huolehtinut professori Hämäläisen huomautusten tulkitsemisesta.

Tämä oli syytös sekä Hämäläisen että Ramstedtin toimintaa kohtaan. Nykykielellä asia ilmaistaan sanomalla, että väittelijän oikeuksia loukattiin. Hämäläinen ilmoitti nyt toimittavansa kirjallisen lausunnon seuraavalle kokoukselle. On huomattava, että Karstenin lisäksi nimenomaan hänellä oli käsityksiä magiasta, olihan hänen väitöskirjansa ollut *Ihmisruumiin substanssi suomalais-ugrilaisten kansojen keskuudessa. Taikapsykologinen tutkimus* (1920). Siihen hän tuli viittaamaan ohjeeksi juutalaiseen aineistoon keskittyneelle Schurille.

Passiivisuus ei enää ollut mahdollista Ramstedtillekaan. Hänen oli osoitettava hallitsevansa tilanteen eikä hän ollut anteeksipyytelyjen mies. Suomalais-ugrilainen kansatiede oli hänelle sydämenasia. Vaadittaessa sen edustajan huomautusten mitätöimistä oli toimittava.

Kirjoittaja on Oulun yliopiston yleisen aate- ja oppihistorian professori, joka toimii nykyisin Helsingin yliopiston tutkijakollegiumissa. Kirjoituksen toinen osa ilmestyy seuraavassa lehdessä.